

Łukasz Duško¹
Mateusz Szurman²

**„Postępowanie karne z oskarżenia publicznego”
jako przesłanka zawieszenia rektora w pełnionej funkcji
(art. 432 ust. 4 Prawa o szkolnictwie wyższym i nauce)**

„Criminal Proceedings in Cases Prosecuted by Public Accusation”
as a Premise for Suspension of the Rector From His or Her Duties
(Article 432 section 4 of the Law on Higher Education and Science)

1. Wprowadzenie

Nie budzi w zasadzie żadnych kontrowersji fakt, że w związku z prawomocnym wyrokiem skazującym obywatel może zostać poddany licznym zakazom i ograniczeniom, m.in. w swobodzie wyboru zatrudnienia, przejawiającym się w zakazie zajmowania określonego stanowiska, wykonywania określonego zawodu lub prowadzenia działalności gospodarczej. Równie niewywołująca większych sprzeciwów znawców prawa karnego jest możliwość zastosowania, tytułem środka zapobiegawczego, zawieszenia oskarżonego w czynnościach służbowych lub w wykonywaniu zawodu już na etapie postępowania przygotowawczego bądź sądowego, a to w celu zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania lub wyjątkowo także w celu zapobieżenia popełnieniu przez oskarżonego nowego, ciężkiego przestępstwa.

¹ Łukasz Duško – doktorant, Katedra Prawa Karnego, Wydział Prawa i Administracji, Uniwersytet Jagielloński; aplikant adwokacki / Ph.D. candidate, Chair of Criminal Law, Faculty of Law and Administration, Jagiellonian University in Kraków; attorney trainee; ORCID: 0000-0001-9841-7346; ✉ lukasz.dusko@doctoral.uj.edu.pl.

² Mateusz Szurman – doktorant, Katedra Prawa Karnego, Wydział Prawa i Administracji, Uniwersytet Jagielloński; aplikant adwokacki / Ph.D. candidate, Chair of Criminal Law, Faculty of Law and Administration, Jagiellonian University in Kraków; attorney trainee; ORCID: 0000-0002-5503-6065; ✉ mateusz.szurman@doctoral.uj.edu.pl.

Niemniej, mimo możliwości stwarzanych organom procesowym przez odnośne przepisy procedury karnej, ustawodawca z różnych względów, w szeregu ustaw, dodatkowo przewiduje przepisy bądź nakazujące, bądź umożliwiające zawieszenie w czynnościach służbowych osoby, przeciwko której toczy się postępowanie karne. Wykładnia tego typu przepisów nastrocza trudności z kilku względów. Po pierwsze, określając *ratio legis* tych instytucji, nie można przypisywać im dokładnie takiego samego celu, jaki upatruje się w środkach zapobiegawczych stosowanych na podstawie przepisów Kodeksu postępowania karnego³, gdyż w przeciwnym razie dochodziłoby do niczym nieuzasadnionej multiplikacji regulacji prawnych. Po wtóre, mimo zbliżonej treści normatywnej tych przepisów, niejednokrotnie można zauważyć niczym – *prima facie* – nieuzasadnione różnice w sposobie ich formułowania. Taka różnorodność normatywnych określeń może rodzić uzasadnione wątpliwości co do niekonsekwencji ustawodawcy i posługiwania się przez niego różnymi określeniami, które mają taką samą treść normatywną. W końcu po trzecie, zdarza się, że przepisy prowadzące do zawieszenia w pełnionej funkcji zostały ujęte w sposób tak nieprecyzyjny, że w istocie z trudem można ustalić pierwszy moment, wraz z którym dochodzi do aplikacji danego przepisu; zwłaszcza w sytuacji, gdy konkretny przepis skutki prawne wywołuje *ex lege*.

Doskonałą egzemplifikację stanowi art. 432 ust. 4 Ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce⁴, gdzie wątpliwości wykładnicze koncentrują się wokół kwestii, czy zawieszenie z mocy prawa w pełnieniu funkcji rektora w przypadku, gdy „toczy się przeciwko niemu postępowanie karne z oskarżenia publicznego o przestępstwo umyślne lub postępowanie o umyślne przestępstwo skarbowe”, następuje z momentem przekształcenia się postępowania przygotowawczego z fazy *in rem* w fazę *in personam*, czy dopiero z momentem wniesienia przez oskarżyciela publicznego aktu oskarżenia do sądu.

Bezpośrednim i głównym celem niniejszego artykułu jest rozstrzygnięcie powyższego problemu poprzez analizę wskazanego przepisu opartą na wykładni językowej, systemowej oraz funkcjonalnej. Dodat-

³ Ustawa z dn. 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego, Dz.U. 2018, poz. 1987, tekst jedn. ze zm., dalej: Kodeks postępowania karnego, k.p.k.

⁴ Ustawa z dn. 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, Dz.U. 2018, poz. 1668, dalej: Ustawa.

kowo niniejsze uwagi stanowić będą przyczynę i drogowskaz przy analizie podobnych przepisów, gdzie przesłanki ich zastosowania nie zostały ujęte w sposób precyzyjny.

Zgodnie z literalnym brzmieniem przepisu art. 432 ust. 4 Ustawy: „Rektor zostaje zawieszony w pełnieniu funkcji z mocy prawa, w przypadku gdy toczy się przeciwko niemu postępowanie karne z oskarżenia publicznego o przestępstwo umyślne lub postępowanie o umyślne przestępstwo skarbowe”. Przed przystąpieniem do szczegółowej analizy wskazanego przepisu należy poczynić kilka uwag natury ogólnej, które następnie zostaną rozwinięte przy okazji prezentowania szczegółowej argumentacji w dalszej części opracowania.

Po pierwsze, zawieszenie rektora w pełnionej funkcji, przewidziane w analizowanym przepisie, ma charakter obligatoryjny. Oznacza to, że z chwilą, gdy przeciwko rektorowi toczy się postępowanie karne z oskarżenia publicznego o przestępstwo umyślne lub o umyślne przestępstwo skarbowe, rektor z mocy prawa zostaje zawieszony. Po wtóre, oczywiste jest, że do zawieszenia dochodzi jedynie w sytuacji, w której postępowanie karne dotyczy popełnienia przestępstwa lub przestępstwa skarbowego typu umyślnego. Poza zakresem stosowania tego przepisu znajdują się wszelkie postępowania dotyczące typów nieumyślnych.

Niemniej jednak – z perspektywy niniejszego opracowania – najistotniejsze jest ustalenie cezury wyznaczającej moment, w którym dochodzi do aktualizacji, w konkretnym układzie sytuacyjnym, przepisu art. 432 ust. 4 Ustawy. Innymi słowy, na jakim etapie postępowania karnego rektor zostaje zawieszony z mocy prawa w pełnionej funkcji. Ustawodawca kwestii tej w sposób bezpośredni nie rozstrzyga. Celem zrekonstruowania zakresu zastosowania wskazanego przepisu konieczne jest zatem wyłożenie przesłanki: „toczy się przeciwko niemu postępowanie karne z oskarżenia publicznego lub postępowanie o umyślne przestępstwo skarbowe” przy odwołaniu się do reguł wykładni językowej, systemowej, a także funkcjonalnej⁵, w tym m.in. wskazaniu na funkcje,

⁵ Art. 432 ust. 4 Ustawy stanowi odpowiednik art. 38 ust. 4 Ustawy z dn. 27 lipca 2005 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym, Dz.U. 2005, nr 164, poz. 1365. Na gruncie poprzednio obowiązującej ustawy przepis ten był wyłącznie raz nowelizowany, w zakresie który pozostaje poza zainteresowaniem niniejszego opracowania. Z tych też względów autorzy celowo w rozważaniach pomijają wykładnię historyczną jako nieprzydatną do rozstrzygnięcia zarysowanych na wstępie kontrowersji wykładniczych art. 432 ust. 4 Ustawy.

jakie w systemie prawa pełnią przepisy przewidujące zawieszenie w pełnionej funkcji konkretnej osoby, w związku z toczącym się przeciwko niej postępowaniem karnym. Nieodzowne będzie przy tym uwzględnienie normatywnej charakterystyki przepisów prawnych regulujących poszczególne etapy publicznego procesu karnego, jak też podziału typów czynów zabronionych ze względu na kryterium ścigania przestępstw, czyli sposób zainicjowania postępowania karnego oraz wskazanie wpływu tego podziału na przebieg procesu karnego.

2. Wykładnia językowa

Przechodząc do analizy art. 432 ust. 4 Ustawy i rozpoczynając od wykładni językowej, od której winna wychodzić każda interpretacja tekstu prawnego, przypomnieć należy, że wymagający wykładni fragment wskazanego przepisu brzmi: „w przypadku gdy toczy się przeciwko niemu postępowanie karne z oskarżenia publicznego o przestępstwo umyślne lub postępowanie o umyślne przestępstwo skarbowe”.

Lektura przytoczonego fragmentu nie pozostawia żadnych wątpliwości, że w części tej określona została przez ustawodawcę hipoteza normy prawnej, wraz ze spełnieniem której dochodzi z mocy prawa do zawieszenia rektora w pełnionej funkcji. Nie jest również problematyczne wyinterpretowanie z omawianego przepisu, że możliwość jego aplikacji w konkretnym stanie faktycznym zachodzi dopiero z momentem, gdy postępowanie karne toczy się przeciwko rektorowi, co bezpośrednio wynika ze sformułowania „toczy się przeciwko niemu”. Tym samym określając najwcześniejszy moment czasowy, wraz z którym dochodzi do zawieszenia rektora w pełnionej funkcji, wykluczyć można wszczęcie postępowania przygotowawczego w fazie *in rem*, gdyż postępowanie na tym etapie nie toczy się przeciwko jakiejkolwiek osobie, a jedynie w sprawie.

Niemniej sformułowanie „postępowanie karne z oskarżenia publicznego” pozostawia wiele wątpliwości związanych z kwestią, czy relevantny dla zawieszenia rektora moment czasowy wiązany być powinien z chwilą przedstawienia rektorowi zarzutów w postępowaniu przygotowawczym, czy jednak z chwilą wniesienia do sądu aktu oskarżenia. Powstałe problemy wykładnicze w głównej mierze wynikają z faktu, że w polskim porządku prawnym owo sformułowanie nie jest zdefiniowane,

literalne zaś jego brzmienie wskazuje, że konkretne postępowanie karne ma toczyć się z „oskarżenia publicznego”, a nie „w sprawie o przestępstwo ścigane z oskarżenia publicznego”. Tym samym należy uznać, że z językowego punktu widzenia ustawodawca kładzie nacisk nie na kategorię przestępstw publicznoskargowych, lecz na fakt popierania oskarżenia przez organ publiczny. Na tym tle powstają też największe problemy przy interpretacji art. 432 ust. 4 Ustawy. Jak bowiem słusznie zauważa się w doktrynie, zgodnie z Kodeksem postępowania karnego:

postępowanie karne toczy się od momentu wszczęcia śledztwa lub dochodzenia – w ramach postępowania przygotowawczego (art. 1, 45, 303 czy 325e k.p.k.), lecz żadne z nich w tej fazie nie toczy się z oskarżenia publicznego, a jedynie jest wszczynane w sprawach o przestępstwa ścigane z oskarżenia publicznego (art. 46, 53 czy 478 k.p.k.) przez oskarżyciela publicznego, określonego w art. 45 k.p.k. – zatem nie o fazę postępowania przygotowawczego chodzi w przepisie art. 38 ust. 3 p.s.w. [aktualnie art. 432 ust. 4 Ustawy], bowiem na tym etapie nie ma w ogóle oskarżenia⁶.

Kierując się zatem wyłącznie wynikami wykładni językowej, uznać należy, że relewantny z punktu widzenia hipotezy opisanej w art. 432 ust. 4 Ustawy jest moment wniesienia do sądu aktu oskarżenia przez oskarżyciela publicznego.

Uwzględniając jednak fakt, że w myśl analizowanego przepisu do zawieszenia rektora w pełnionej funkcji dochodzi również w sytuacji, gdy toczy się przeciwko niemu „postępowanie o umyślne przestępstwo skarbowe”, wykładnia językowa prowadzi do zaskakujących i – jak się wydaje – niedopuszczalnych wniosków. Dokonując bowiem analizy tej przesłanki, w oderwaniu od jej alternatywy odnoszącej się do przestępstw powszechnych, wskazać należy, że nie została ona w żaden sposób doprecyzowana. Zabieg ten, z uwagi na fakt, że ściganie wszystkich przestępstw skarbowych odbywa się w trybie publicznoskargowym, wydaje się w pełni zasadny. Niemniej taka treść przepisu wskazywałaby jako relewantny dla ziszczenia się tej przesłanki moment przedstawienia podejrzanemu zarzutów.

Tym samym wyniki wykładni językowej omawianego przepisu prowadziłyby do następujących wniosków. W przypadku przestępstw powszechnych zawieszenie rektora w pełnionej funkcji z mocy prawa następowaloby z chwilą wniesienia przez oskarżyciela publicznego aktu

⁶ H. Izdebski, M. Zieliński, *Prawo...*, komentarz do art. 38, teza 4.

oskarżenia do sądu. Z kolei w odniesieniu do przestępstw skarbowych moment ten wiązany byłby już z przedstawieniem rektorowi zarzutów, na etapie postępowania przygotowawczego.

Z uwagi jednak na fakt, że w ujęciu abstrakcyjnym przestępstwa powszechne cechują się znacznie wyższym ciężarem gatunkowym aniżeli przestępstwa skarbowe, przyjęcie powyższych wniosków nie byłoby zasadne. Podważałoby to bowiem racjonalność ustawodawcy.

Niedopuszczalność przyjęcia wyników wykładni językowej z uwagi na konieczność zachowania spójności systemu prawnego sprawia, że niezbędne jest przeprowadzenie dalszej wykładni analizowanego przepisu poprzez odwołanie się do wykładni systemowej oraz funkcjonalnej. Zastrzec jednak należy, że wyniki wykładni systemowej i funkcjonalnej nie mogą przesądzać o przyjęciu jakichkolwiek niekorzystnych dla sprawcy konsekwencji w obrębie jego praw i wolności, jeśli taki wynik interpretacyjny nie mieści się w granicach wykładni językowej⁷. Uwagi te znajdują pełne zastosowanie w niniejszym przypadku, wobec quasi-represyjnego charakteru omawianego środka (o czym szerzej niżej).

3. Wykładnia systemowa

Przeprowadzając wykładnię systemową analizowanego sformułowania, w pierwszej kolejności wskazać należy, że występuje ono w dwóch kluczowych dla prawa karnego *sensu largo* aktach prawnych.

I tak, na gruncie Kodeksu postępowania karnego zwrot „postępowanie toczy się z oskarżenia publicznego” występuje w art. 55 § 4. W myśl dwóch pierwszych zdań wskazanej jednostki redakcyjnej: „do sprawy wszczętej na podstawie aktu oskarżenia wniesionego przez oskarżyciela posiłkowego może w każdym czasie wstąpić prokurator, stając się oskarżycielem publicznym. Postępowanie toczy się wówczas z oskarżenia publicznego, a pokrzywdzony, który wniósł akt oskarżenia, korzysta z praw oskarżyciela posiłkowego, o którym mowa w art. 54”. Wydaje się, że przepis ten bezpośrednio wskazuje, że konkretne postępowanie toczy się z „oskarżenia publicznego” po pierwsze dopiero po złożeniu do sądu aktu oskarżenia oraz po wtóre, gdy akt ten jest popierany przez

⁷ W. Wróbel, A. Zoll, *Polskie...*, s. 117 i n. Zob. również S. Żółtek, *Znaczenie...*, s. 360 i n.

oskarżyciela publicznego. Do chwili przystąpienia do sprawy oskarżyciela publicznego postępowanie toczy się z oskarżenia prywatnego o czyn z oskarżenia publicznego.

W tym też kontekście należy uznać, że „postępowanie karne z oskarżenia publicznego” obejmować będzie również sytuacje, gdy postępowanie toczy się w sprawie o przestępstwo ścigane z oskarżenia prywatnego, w której jednak oskarżyciel publiczny ze względu na interes społeczny wniósł do sądu akt oskarżenia, a następnie go popierał.

Z kolei zgodnie z treścią art. 61 § 1 pkt 1 k.p.s.w.⁸ można odmówić wszczęcia postępowania, a wszczęte umorzyć m.in. w sytuacji, gdy „toczy się postępowanie karne z oskarżenia publicznego”. Wydaje się, że wskazówkę interpretacyjną dla rozumienia tego przepisu stanowi odwołanie się do jego historycznego brzmienia. Należy bowiem zauważyć, że na gruncie poprzednio obowiązującego Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia⁹ odmowa wszczęcia postępowania (ewentualnie jego umorzenie) zachodziła w sytuacji, gdy toczyło się „postępowanie karne na podstawie aktu oskarżenia wniesionego przez oskarżyciela publicznego”. Nie ma powodów, aby tę stylistyczną dwoistość uzasadniać inaczej niż względami techniki legislacyjnej. Znaczenie leksykalne obu tych sformułowań wciąż pozostaje jednak takie samo.

Dokonując wykładni art. 432 ust. 4 Ustawy, warto również odwołać się do treści innych przepisów rozsianych po różnych ustawach, przewidujących zawieszenie danej osoby w czynnościach służbowych z powodu toczącego się przeciwko niej postępowania karnego. W tym też kontekście wskazać można Ustawę o Policji¹⁰ (art. 39); Ustawę o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencji Wywiadu¹¹ (art. 58); Ustawę o Centralnym Biurze Antykorupcyjnym¹² (art. 62); Ustawę o Służbie Ochrony Państwa¹³ (art. 103); Ustawę o służbie funkcjonariuszy

⁸ Ustawa z dn. 24 sierpnia 2001 r. – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia, Dz.U. 2001, nr 106, poz. 1148.

⁹ Ustawa z dn. 20 maja 1971 r. – Kodeks postępowania w sprawie o wykroczenia, Dz.U. 1971, nr 12, poz. 116.

¹⁰ Ustawa z dn. 6 kwietnia 1990 r. o Policji, Dz.U. 1990, nr 30, poz. 179.

¹¹ Ustawa z dn. 24 maja 2002 r. o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencji Wywiadu, Dz.U. 2002, nr 74, poz. 676.

¹² Ustawa z dn. 9 czerwca 2006 r. o Centralnym Biurze Antykorupcyjnym, Dz.U. 2006, nr 104, poz. 708.

¹³ Ustawa z dn. 8 grudnia 2017 r. o Służbie Ochrony Państwa, Dz.U. 2018, poz. 138.

Służby Kontrwywiadu Wojskowego oraz Służby Wywiadu Wojskowego¹⁴ (art. 17); Kartę Nauczyciela¹⁵ (art. 85t) czy art. 302 omawianej Ustawy.

Szczegółowa analiza wskazanych przepisów daje asumpt do kilku twierdzeń. Po pierwsze, można wskazać, że większość owych regulacji przewiduje dwa tryby zawieszenia w czynnościach służbowych, tj. tryb obligatoryjny w przypadku przestępstw umyślnych oraz tryb fakultatywny w przypadku przestępstw nieumyślnych. Po wtóre, wskazane akty prawne nie przewidują zawieszenia z mocy prawa, tak jak ma to miejsce w przypadku art. 432 ust. 4 Ustawy, lecz konieczne jest podjęcie w tej kwestii rozstrzygnięcia władczego przez uprawniony organ, który podlega weryfikacji w trybie instancyjnej kontroli. W końcu po trzecie, ustawy te posługują się sformułowaniem „przestępstwo ścigane z oskarżenia publicznego”, nie zaś „postępowanie karne z oskarżenia publicznego”.

Tymczasem zawieszenie w pełnionej funkcji w żadnej mierze nie wpisuje się w wyżej opisany schemat. I tak w przypadku art. 432 ust. 4 Ustawy ustawodawca nie zdecydował się na wprowadzenie fakultatywnego trybu zawieszenia rektora w czynnościach w przypadku toczącego się przeciwko niemu postępowania karnego o przestępstwo nieumyślne. Co więcej, zawieszenie w czynnościach rektora nie jest w żaden sposób weryfikowane przez organ nadzorczy ani uzależnione od jego decyzji. Pozwala to twierdzić, że procedura zawieszenia rektora jest znacznie bardziej rygorystyczna, niż przewidują to wskazane wyżej ustawy. Przemawia to za potrzebą łagodniejszego podchodzenia do wykładni art. 432 ust. 4 Ustawy.

Dodatkowo, z uwagi na brak fakultatywnego trybu zawieszenia rektora w pełnionej funkcji w przypadku toczącego się przeciwko niemu postępowania karnego o przestępstwo nieumyślne, można twierdzić, że ustawodawcy nie chodzi o to, aby zawieszać rektora w pełnieniu funkcji w wypadku, gdy istnieje podejrzenie, że popełnił określone rodzajowo przestępstwo. W wypadku rektora nie chodzi bowiem o ochronę danego dobra prawnego, a o wyższe kwantum naganności o charakterze moralnym i etycznym, które cechuje przestępstwa typu umyślnego.

¹⁴ Ustawa z dn. 9 czerwca 2006 r. o służbie funkcjonariuszy Służby Kontrwywiadu Wojskowego oraz Służby Wywiadu Wojskowego, Dz.U. 2006, nr 104, poz. 710.

¹⁵ Ustawa z dn. 26 stycznia 1982 r. – Karta Nauczyciela, Dz.U. 1982, nr 3, poz. 19.

4. Wykładnia funkcjonalna – *ratio legis* instytucji z art. 432 ust. 4 Ustawy

Po przedstawieniu argumentacji dotyczącej wykładni językowej oraz systemowej wskazanego przepisu Ustawy, uprawnione jest przejście do rozważań poświęconych wykładni funkcjonalnej.

4.1. Funkcja zabezpieczająca

Wskazanie funkcji, jaką pełni analizowany przepis, może nastroić trudności. W szczególności zaś problematyczne jest udzielenie odpowiedzi na pytanie, czy pełni on funkcję zabezpieczającą. Z całą stanowczością należy bowiem stwierdzić, że nie chodzi o zabezpieczenie właściwego toku postępowania karnego. Na gruncie Ustawy funkcja ta sprowadza się raczej do zabezpieczenia właściwego działania uczelni wyższej. Jest zatem bezpośrednio związana z funkcją estymacyjną, o której mowa w dalszej części. Gdyby zaś organy prowadzące postępowanie przygotowawcze uznały, że konieczne jest zawieszenie rektora w pełnionych czynnościach ze względu na zabezpieczenie właściwego toku postępowania, mogą skorzystać z właściwych przepisów ustawy karnoprocesowej, umożliwiających stosowanie wobec podejrzanych środków zapobiegawczych.

O tym, że przepis ten nie może pełnić funkcji zabezpieczającej w sensie zabezpieczenia właściwego toku postępowania, świadczy również niezwykle szeroko określony katalog przestępstw, w wypadku których znajduje zastosowanie wskazana regulacja. Uwzględnienie wszystkich umyślnych przestępstw i przestępstw skarbowych nieograniczonych jedynie do przestępstw popełnionych w związku z wykonywaną funkcją powoduje, że może dojść do sytuacji, w której przepis ten znajdzie zastosowanie, a dotyczyć będzie zachowania rektora zupełnie niezwiązanego z jego działalnością zawodową czy publiczną (np. rektor dopuszczający się przestępstwa niealimentacji – art. 209 k.k.¹⁶, bądź też wznoszący obiekt budowlany na terenie objętym ochroną przyrodniczą – art. 188 k.k.). W takim wypadku nie może być mowy o zabezpieczeniu toku postępowania, a to z tego względu, że samo pełnienie funkcji rektora nie umożliwia wpływania na tok procesu przez m.in. ukrywanie dokumentów dotyczących tych przestępstw.

¹⁶ Ustawa z dn. 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, Dz.U. 2018, poz. 1600, tekst jedn. ze zm., dalej: Kodeks karny, k.k.

Oznacza to, że funkcja zabezpieczająca art. 432 ust. 4 Ustawy związana jest bezpośrednio z funkcją estymacyjną dotyczącą ochrony dobrego imienia uczelni wyższej, jak i całego systemu szkolnictwa wyższego oraz ochroną przed negatywnym wpływem jednostki, wobec której prowadzone jest postępowanie karne z oskarżenia publicznego, o czym mowa poniżej.

4.2. Funkcja estymacyjna

Funkcja estymacyjna wskazanego przepisu rozumiana powinna być jako chroniąca dobre imię i zaufanie do konkretnej uczelni wyższej, jak i całego systemu szkolnictwa. Jej celem jest zapewnienie realizacji zadań rektora przez osobę o nieposzlakowanej opinii. Ze względu na wagę szkolnictwa wyższego – jego znaczenie nie tylko w perspektywie dobra publicznego, jakim jest edukacja, a już szczególnie studia wyższe – konieczne jest uniemożliwianie sprawowania funkcji jednostkom zarządzającym i reprezentującym daną uczelnię wyższą w sytuacji, w której zachodzi uzasadnione podejrzenie, że dopuściły się one przestępstwa. Relację tę można zaobserwować w szczególności w wypadku uczelni publicznych, których działalność bezpośrednio związana jest z interesem publicznym.

Nie bez znaczenia pozostaje fakt, że szkolnictwo wyższe ma także niebagatelny wpływ na kształtowanie pożądanых postaw społecznych czy rozwój gospodarczy. Znaczące jest w tej perspektywie sformułowanie zawarte w preambule Ustawy, w której to wskazuje się, że: „dążenie do poznania prawdy i przekazywanie wiedzy z pokolenia na pokolenie jest szczególnie szlachetną działalnością człowieka, oraz dostrzegając fundamentalną rolę nauki w tworzeniu cywilizacji” – i dalej: – „uczelnie oraz inne instytucje badawcze realizują misję o szczególnym znaczeniu dla państwa i narodu: wnoszą kluczowy wkład w innowacyjność gospodarki, przyczyniają się do rozwoju kultury, współkształtują standardy moralne obowiązujące w życiu publicznym”.

Po uwzględnieniu znaczenia uczelni wyższych w perspektywie interesu publicznego oraz zaufania do państwa i jego instytucji, staje się w pełni zrozumiałe, dlaczego ustawodawca zdecydował o obligatoryjnym zawieszeniu rektora w pełnionej funkcji w wypadku toczącego się wobec niego postępowania karnego z oskarżenia publicznego. Trudno

bowiem mówić o zaufaniu do instytucji, jeśli na jej czele stoi osoba, wobec której zachodzą poważne wątpliwości, czy nie popełniła ona umyślnego przestępstwa, wyrażone przez powołane do tego organy ścigania, które zdecydowały o złożeniu do sądu aktu oskarżenia. Jednocześnie normodawca, mając na względzie wagę i naganność moralną podejmowanych umyślnie naruszeń prawa, zakres zastosowania tego przepisu ograniczył jedynie do tej kategorii przestępstw. Konsekwentne jest przy tym wskazanie w art. 24 w zw. z art. 20 ust. 1 pkt 3) Ustawy statuującym wymogi, które musi spełniać rektor, że nie może być on osobą skazaną prawomocnym wyrokiem za umyślne przestępstwo lub umyślne przestępstwo skarbowe. Tym samym ustawodawca podkreślił, że szczególnie istotne jest nie samo popełnienie przestępstwa, ale naruszone standardy moralne (wynikające z przestępstwa umyślnego), które w przypadku rektora uczelni, ze względu na rolę pełnioną przez instytucję, na której czele stoi, powinny cechować się wysokim, nieskazitelnym poziomem.

1.3. Funkcja quasi-represyjna

Poddając przepis art. 432 ust. 4 Ustawy wykładni funkcjonalnej i doszukując się *ratio legis* wskazanej regulacji, należy wyraźnie wyakcentować fakt, że pojmowanie instytucji zawieszenia rektora w pełnionej funkcji jako środka represyjnego jest niedopuszczalne. Nie jest bowiem możliwe w demokratycznym państwie prawa negatywne ingerowanie w sferę praw i obowiązków jednostki, poprzez pozbawienie jej przysługujących uprawnień, bez prawomocnego orzeczenia niezawisłego i bezstronnego sądu. Przewidziany przez prawo tego rodzaju środek może mieć zatem wyłącznie temporalny charakter, realizujący cele niezbędne do ochrony porządku publicznego czy praw innych osób, które odpowiednio wyważone, przejawiają w konkretnej sytuacji wartość wyższą aniżeli dobro poświęcane, a tym samym znajdują oparcie w art. 31 ust. 3 Konstytucji¹⁷.

Uwzględniając jednak konsekwencje, jakie dla rektora niesie zawieszenie w pełnionej funkcji, uznać należy, iż środek ten antycypuje

¹⁷ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dn. 2 kwietnia 1997 r., Dz.U. 1997, nr 78, poz. 483 ze zm., dalej: Konstytucja RP, Konstytucja.

elementy represyjne. Nie budzi zatem żadnych wątpliwości, że art. 432 ust. 4 Ustawy stanowi ograniczenie zasady domniemania niewinności i z tego względu przepis ten musi być interpretowany ściśle oraz zawężająco.

Przy procesie wykładni art. 432 ust. 4 Ustawy zachodzi zatem konieczność odpowiedniego wyważania i ochrony w ramach toczącego się postępowania karnego – w największym możliwym zakresie – wszystkich konstytucyjnych gwarancji, co wymaga poszanowania potrzeby ochrony dobrego imienia instytucji publicznej, jaką jest uczelnia wyższa, oraz praw rektora wynikających m.in. z zasady domniemania niewinności¹⁸. Wydaje się zatem, że rozszerzająca wykładnia art. 432 ust. 4 Ustawy, sprowadzająca się do uznania, iż relewantny z punktu widzenia omawianego przepisu jest moment przekształcenia się postępowania przygotowawczego z fazy *in rem* w fazę *in personam*, byłaby sprzeczna ze standardami demokratycznego państwa prawnego. Prowadziłaby bowiem do zachwiania proporcji pomiędzy koniecznością ochrony interesu publicznego a praw i wolności jednostki, a tym samym do naruszenia art. 31 ust. 3 Konstytucji RP. Przy tego typu wykładni zawieszenie rektora w pełnieniu funkcji prowadziłoby do nadrepresyjności tej instytucji i pozostawałoby nieproporcjonalne do celów regulacji i ochrony innych dóbr.

Dopiero z momentem wniesienia do sądu aktu oskarżenia przez oskarżyciela publicznego, kiedy prawdopodobieństwo popełnienia przez rektora zarzucanego mu czynu jest wystarczająco wysokie, zasadne jest ograniczenie praw rektora w celu ochrony dóbr prawnych uczelni.

W tym miejscu warto przypomnieć, że jeżeli w konkretnym układzie sytuacyjnym konieczne jest pozbawienie możliwości wykonywania przez rektora czynności, a to ze względu na dobro toczącego się postępowania, to odpowiednie normy w tym zakresie skupia kodeks postępowania karnego, którego przepisy o środkach zapobiegawczych pełnią funkcję prewencyjną.

¹⁸ Z tych względów należy łagodniej podchodzić do interpretacji tych przepisów, które nie tyle prowadzą do zawieszenia w pełnionej funkcji, ile uniemożliwiają konkretnej osobie, w razie toczącego się przeciwko niej postępowania karnego, ubieganie się o określone stanowisko. W tym bowiem przypadku kandydatowi na dane stanowisko nie przysługują jeszcze uprawnienia związane z pełnioną funkcją czy stanowiskiem, a tym samym na etapie wyważania konkurencyjnych dóbr prawnych ochrona interesu publicznego przeważa nad zasadą domniemania niewinności.

4.4. Dostateczne podejrzenie popełnienia czynu

Na koniec warto wskazać, że wraz z postępującym postępowaniem karnym, dla przejścia w kolejne fazy postępowania, stawiane są coraz to wyższe wymagania w zakresie prawdopodobieństwa popełnienia przestępstwa. O ile w pierwszej fazie konieczne jest jedynie uzasadnione podejrzenie popełnienia przestępstwa, o tyle dla przypisania odpowiedzialności karnej w wyroku konieczne jest, aby sędzia był pewien, że podsądny popełnił zarzucany mu czyn.

W perspektywie przedmiotu niniejszego opracowania istotne są jednak dwa momenty postępowania karnego – sporządzenie i przedstawienie postanowienia o przedstawieniu zarzutów oraz wniesienie aktu oskarżenia. W wypadku postanowienia o przedstawieniu zarzutów konieczne jest uzasadnione podejrzenie, że dana osoba popełniła określone przestępstwo. Z kolei w zakresie wniesienia aktu oskarżenia kodeks postępowania karnego nie posługuje się określeniem stopnia prawdopodobieństwa popełnienia przez potencjalnego sprawcę czynu, warunkującego możliwość jego wniesienia do sądu. Przyjmuje się jednak, że kształtuje się ono w „granicach pomiędzy stopniem prawdopodobieństwa istniejącego w chwili wydania postanowienia o przedstawieniu zarzutów, tj. «dostatecznego podejrzenia co do osoby», a pewnością, że dana osoba popełniła zarzucany jej czyn, która to pewność niezbędna jest dla wydania przez sąd wyroku skazującego¹⁹.

W świetle powyższego należy udzielić odpowiedzi na pytanie, czy właściwe byłoby, żeby już tylko uzasadnione podejrzenie popełnienia przestępstwa stanowiło podstawę do obligatoryjnego, z mocy prawa, zawieszenia rektora w pełnionej funkcji. Ze względu na quasi-represyjny charakter wskazanego przepisu oraz jego działanie z mocy prawa, wydaje się, że postawienie zarzutów nie powinno być etapem decydującym.

Powyższe znajduje swoje uzasadnienie także, gdy uwzględni się, że kwalifikacja prawna danego zachowania często na etapie postępowania przygotowawczego ulega zmianie, nawet po przedstawieniu zarzutów. W kontekście przedmiotu artykułu ma to istotne znaczenie z tego względu, że do zawieszenia rektora w czynnościach dochodzi jedynie w sytuacji, w której toczące się wobec niego postępowanie dotyczy

¹⁹ M. Pacyna, *Duże...*, s. 136.

przestępstwa typu umyślnego. Tymczasem, zwłaszcza w wypadku przestępstwa gospodarczej, w szczególności zaś przestępstwa nadużycia zaufania (art. 296 k.k.), granica między umyślnością a nieumyślnością stawianego sprawcy zarzutu bywa płynna i niejednokrotnie podlega weryfikacji po przeprowadzeniu bardziej zaawansowanego postępowania dowodowego.

W tym miejscu warto odnieść się do jeszcze jednej istotnej kwestii. Na etapie postępowania przygotowawczego w fazie *in rem* osoba podejrzana praktycznie nie ma możliwości wpływania na tok postępowania, gdyż niejednokrotnie nie wie, że się ono toczy. O postępowaniu dowiaduje się w momencie przedstawienia zarzutów i przesłuchaniu w charakterze podejrzanego. Tymczasem tu znów należy odwołać się do typu czynu zabronionego opisanego w art. 296 k.k., w wypadku którego w zakresie zrekonstruowania stanu faktycznego, zwłaszcza w skomplikowanych sprawach, aktywność dowodowa podejrzanego może mieć zasadnicze znaczenie. Warto odnotować również, że na gruncie wskazanego typu czynu zabronionego asumpt do postawienia zarzutów stanowi niejednokrotnie przygotowana opinia biegłego. Nierzadko z kolei opinia ta zostaje kontestowana przez podejrzanego i formułowane są kolejne opinie, a ostatecznie postępowanie przygotowawcze podlega umorzeniu. Tym samym przyjęcie, że do zawieszenia w funkcji rektora dochodzi z mocy prawa w momencie postawienia zarzutów, wydaje się ujęciem nieproporcjonalnym w perspektywie etapu postępowania, przyjętej kwalifikacji prawnej oraz możliwych zmian tej kwalifikacji, a nawet możliwością umorzenia postępowania.

Niezależnie od powyższego podnieść należy, że organy prowadzące postępowanie przygotowawcze posiadają instrumenty umożliwiające im zastosowanie środków, o skutkach w istocie równorzędnych zawieszeniu w pełnionej funkcji, o którym mowa w analizowanym przepisie. Na podstawie art. 276 k.p.k. można bowiem, tytułem środka zapobiegawczego, zawiesić podejrzanego w czynnościach służbowych lub w wykonywaniu zawodu. Nie chcąc przesądzać stosunku zakresowego zachodzącego pomiędzy pojęciami „zawieszenie w pełnionej funkcji” oraz „zawieszenie w czynnościach służbowych” – kwestia ta wymaga bowiem odrębnego, obszernego opracowania – wskazać należy, że zastosowanie wskazanego środka zapobiegawczego z pewnością w należyty sposób zabezpieczy toczące się postępowanie. Co przy tym istotne, jego zastosowanie zależy

od dyskrecjonalnej oceny organu prowadzącego postępowanie, odnoszącej się do konkretnego układu sytuacyjnego. Tymczasem w wypadku zawieszenia rektora w funkcji, o którym mowa w art. 432 ust. 4 Ustawy, takie konkretne zastosowanie wskazanej instytucji nie jest możliwe na skutek przyjęcia, że do zawieszenia dochodzi „z mocy prawa”.

Jakkolwiek powyższe argumenty samodzielnie nie mogłyby stanowić uzasadnionej podstawy dla tezy prezentowanej w niniejszym opracowaniu, to jednak odczytanie ich w perspektywie przywołanej wyżej argumentacji dopełnia ją, czyniąc – w ocenie autorów – kompletną, a w konsekwencji również znacznie bardziej przekonującą.

4. Podsumowanie

Podsumowując powyższe rozważania, należy uznać, iż istnieje szereg argumentów językowych, systemowych, jak i funkcjonalnych, przemawiających za koniecznością wiązania ustawowej przesłanki w postaci toczącego się „postępowania karnego z oskarżenia publicznego” dopiero z momentem wniesienia do sądu aktu oskarżenia przez oskarżyciela publicznego.

Odpowiednie wyważanie konkurujących ze sobą dóbr prawnych, tj. prawa do ochrony dobrego imienia uczelni oraz zasady domniemania niewinności, zmusza do uznania, że z punktu widzenia racjonalnie skonstruowanego systemu prawnego nie do zaakceptowania jest przyjęcie takiej wykładni regulacji art. 432 ust. 4 Ustawy, która prowadziłaby do uznania, że rektor już z momentem przedstawienia mu zarzutów w postępowaniu przygotowawczym zostałby z mocy prawa zawieszony w pełnionej funkcji. Wprowadzenie tak daleko idących ograniczeń w sferze praw i wolności jednostki, w momencie braku prawomocnego wyroku skazującego, prowadziłoby do naruszenia art. 31 ust. 3 Konstytucji RP.

Wyłącznie na podstawie przepisów kodeksu postępowania karnego możliwe jest zawieszenie rektora w czynnościach służbowych na wcześniejszym etapie postępowania, a to w celu zabezpieczenia toczącego się postępowania karnego, tj. realizacji funkcji prewencyjnej tego rodzaju środków, której analizowany artykuł Ustawy nie pełni.

Ze względu na językową niekonsekwencję ustawodawcy, która – odczytując treść przepisu literalnie – prowadziłaby do twierdzenia, że zróżnicowany jest moment zawieszenia rektora w funkcji w zależności

od charakteru popełnionego przez niego czynu zabronionego, tj. przestępstwa i przestępstwa skarbowego, przyjąć ponadto należy, że także i w wypadku przestępstwa skarbowego do zawieszenia dochodzi w momencie skierowania do sądu aktu oskarżenia. Takie ujęcie umożliwi zachowanie spójności, nie kwestionuje racjonalności ustawodawcy, a jednocześnie dozwolone jest z perspektywy funkcji gwarancyjnej prawa karnego, jako będące rozwiązaniem korzystniejszym dla sprawcy.

Summary

This article aims to define an exact moment when the rector of the university is suspended from his or her duties according to Article 432 section 4 of the Law on Higher Education and Science. The authors analyze the legal meaning of the premise: "Criminal proceedings in cases prosecuted by public accusation". Using the linguistic, systematic, and functional interpretation authors present many arguments that implicate this provision cannot apply at the time the charges are presented, but only when the indictment is filed by the public prosecutor. The authors indicate that the public prosecutor may use other provisions of the Polish Code of Criminal Procedure, especially Article 276 (a preventive measure of suspension in the execution of duties) if it is considered appropriate and necessary to prevent the rector from performing his or her duties. The difference is relevant, as a preventive measure applies at the prosecutor's discretion, whereas Article 432 section 4 of the Law on Higher Education and Science applies *ex lege*.

Keywords

public indictment, offenses prosecuted by public indictment, suspension from duties, precautionary measures, rector

Bibliography

- Izdebski H., Zieliński M., *Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz*, Warszawa 2015.
- Pacyna M., *Duże prawdopodobieństwo popełnienia przestępstwa jako przesłanka stosowania środków zapobiegawczych*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2008, r. XII, z. 2.
- Wróbel W., Zoll A., *Polskie prawo karne. Część ogólna*, Kraków 2013.
- Żółtek S., *Znaczenie normatywne ustawowych znamion typu czynu zabronionego*, Warszawa 2017.